

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXVIII. - Štev. 13

T R S T - 24. septembra 1976

150 lir

Furlanijo in Benečijo je treba čimprej obnoviti!

Deželni odbor ni izpolnil svoje naloge

Samo odbor demokratične enotnosti in solidarnosti lahko mobilizira vse razpoložljive sile v deželi in izven nje

S silovitimi potresnimi sunki, ki so na prizadetem območju v Furlaniji in v Beneški Sloveniji, v soboto 11. in v sredo 14. septembra porušili vse to, kar se je porušiti dalo, je propadlo tudi upanje, da bo lahko vsaj del prebivalstva lahko prezimil v opustošenih vaseh in mestih. V nekaj trenutkih je pošastna sila, ki se je razvila pod hribom San Simeone, izbrisala še tisto malo pozitivenga, kar so pristojni organi naredili v mučnih štirih mesecih. Hiše, ki so še stale in se jih je dalo popraviti, so se zrušile, v obnovljenih stavbah so znova zazevale razpoke, da niso več vseljive, ljudje pa so se vedno stiskali pod platneno streho v času, ko je zima skoraj pred vrati. O lesenjačah in o montažnih hišah, ki se jih je prebivalstvo takoj po 6. maju otepal ob demagoškem prigovarjanju nekaterih strank, ki so hotele za vsako ceno tudi na koži prizadetega prebivalstva ohraniti oblast v Furlaniji, pa ne duha ne sluha. Rezultat je na dlani: ob nemogočih življenjskih pogojih pod šotori se je s sunki v ljudeh pretrgala ljubezenska vez, ki jih je doslej priklepala k rodni grudi. Od 40 do 60 tisoč prebivalcev se je v nekaj dneh izselilo iz opustošenih vasi in mestec v Gradež, Lignano in Bibbione!

Hipna poživitev seizmične aktivnosti zemlje je presenetila tudi znanstvenike, ki štiri mesece stalno sledijo pojavu in ki so bili pred zadnjimi silovitimi sunki že prepričani, da se zemlja umirja in da se je sila, ki se kopiči v tektonskih plasteh, že vsa sprostita. Še toliko bolj pa je novi potres presenetil ljudi, ki so vendarle upali, da je doba strahu mimo, da se je mora, ki jih je štiri mesece obsedala, končno razblinila. Nade in upe pa je narava brutalno pretrgala. Rane, ki so se

zasilno zacelile so začele znova krvaveti, in izmučenem telesu furlanskega ter beneškega življa je potres zadal nov in še hujši udarec. Kronisti, ki jih je doletela mučna naloga, da poročajo s prizadetega območja in ki se verjetno še nikoli kot doslej niso tako sramovali svojega poklica (čutiš se skorajda kot pijavka, ki se je zagrizla v izpito in izsušeno telo), so si bili v opisu prizadetih enotni: ljudje, ki so bili še nekaj dni prej uporni in trdni, ki navzlic vsem težavam se niso vdajali ma-

VOJMIR TAVČAR

(Nadaljevanje na 2. strani)

Aktualno vprašanje: dejanska zaščita slovenske manjšine

Kmalu bo minilo eno leto odkar je bil podpisan Osimski sporazum. Medtem se je italijanska notranja situacija zasukala na tak način, da jih prejšnja vlada ni morala ali pa ni hotela predložiti parlamentu, tudi v predvidevanju tistih volitev, ki so pomenile pravi poraz, če ne krščanske demokracije, vsaj njenega načina samovoljnega vladanja. Izid volitev 20. junija in velika zmaga komunistov ter njihov odnos do sedanje Andreottijeve vlade so pripomogle k temu da bo parlament v najkrajšem času obravnaval in odobril Osimski sporazum.

Dokončna pravna ureditev teritorialnih vprašanj med Italijo in Jugoslavijo je ogromnega in pozitivnega pomena, kot smo jasno poudarili že na našem XIV. partijskem kongresu. Vendar pa še naprej ostane tisti pekoč problem, ki je za nas, v Italiji živeče Slovence, izredne in življenjske važnosti: zahteva po globalni zaščiti slovenske manjšine.

Vidimo namreč, da krščanska demokracija že eno leto opeva ta meddržavni sporazum in si polni usta z raznimi frazami o izrednih možnostih za razvoj tržaškega gospodarstva, o še poglobljenem sodelovanju z jugoslovanskim partnerjem, o še čvrstejših vezeh prijateljstva med obmejnima narodoma. Ampak te fraze, s katerimi bi se lahko vsak demokrat strinjal, nas ne zadovoljujejo, ker niti z eno besedico ne omenjajo kakšne načrtev imata rimska in tržaška krščanska demokracija za tisti del slovenskega naroda, ki živi v naši deželi. Res je, da bo obravnava Osimske pogodbe v parlamentu nudila vsem političnim silam priložnost, da se izrečejo, ker v 8. členu pogodba pripisuje državam, da "s svojo notranjo zakon-

BORIS ISKRA

(Nadaljevanje na 3. strani)

Sestanek slovenske komisije KPI

Pod predsedstvom deželnega svetovalca Dušana Lovrihe se je, dne 17.t.m. sestala deželna slovenska komisija KPI. Seje so se udeležili tudi senatorka Jelka Gerbec, poslanec Antonino Cuffaro in načelnik deželne svetovalske skupine KPI Mario Colli. Komisija je obširno raz-

pravljala o položaju, nastalem po katastrofalnem potresu, ki je prizadel poleg Furlanije tudi obširna področja Beneške Slovenije in Režije. V tej zvezi bo prizadeto področje obiskalo odposlanstvo parlamentarcev, deželnih svetovalcev in partijskih delavcev, ki specifično sledijo problemom prizadetega slovenskega prebivalstva. (To se je že zgodilo, o čemer poročamo na drugem mestu. Op. uredn.).

Komisija je nadalje razpravljala o napovedani ratifikaciji sporazuma v Osimu, o katerem bo v kratkem glasoval parlament. Obravnavala je še vprašanja slovenskega gledališča. Posebej se je komisija lotila

problemov, ki zadevajo globalno zakonsko zaščito in s tem v zvezi določila, do bodo v kratkem navezani potrebni stiki z demokratičnimi organizacijami in ustanovami manjšine z namenom, da se opravi potrebno posvetovanje v tej smeri.

**25. in 26. septembra
bo v Ljudskem domu
v Trebčah
krajevni festival
komunističnega tiska**

Predstavniki naše partije so obiskali prizadete vasi Rezije in Nadiških dolin

Delegacija predstavnikov komunistične partije Italije je obiskala po potresu prizadete vasi Rezije in Nadiških dolin. Delegacija so sestavljali senatorka Jelka Gerbec, deželni svetovalec Dušan Lovriha, pokrajinski svetovalec Pavel Petričič in drugi tovariši, ki delujejo na omenjenih prizadetih področjih. Predstavniki KPI so se srečali z župani Rezije, Resiutte, Barda, Špetra Slovenov ter s prebivalstvom raznih šotorišč, zato da se seznanijo s položajem, ki se je močno poostiril po zadnjih hudih potresnih sunkih, ter z najnujnejšimi potrebami prebivalstva. Dober del tega prebivalstva se je zaradi še novih poškodb, ki so jih ustrpeli njihovi domovi in tudi zaradi hudega živčnega stanja, v katerem se ti ljudje nahajajo po skoraj petih mesecih stalne napetosti, že izselil. Vsekakor mnogi so še ostali in se spopadajo z novimi težavami, ki so nastale v zadnjih tednih. Poostrene klimatične razmere otežkočajo namreč vedno bolj bivanje v šotorih dočim se v teh krajih povsod še čaka na prikolice oziroma na lesene hišice. Odhod enega dela prebivalstva, predvsem žena, povzroča razne težave pri preskrbi tople hrane, zato se postavlja potreba, da merodajne oblasti nemudoma ukrenejo vse kar je potrebno, da se uredijo skupne kuhinje, kjer ni mogoča drugačna rešitev, da se zopet vzpostavi vojaška kuhinjska služba. Marsikje bo potrebno tudi, da se zasilno uredijo skupni hlevi za živino, ki je še ostala v prizadetih krajih. Najvažnejše je pa vsekakor vprašanje ohranitve obrambe

skupnosti slovenskih vasi ali bolje povedano slovenske etnične tkanine teh krajev. Ta tkanina je pa danes v nevarnosti, ker so mnogi ljudje postovoljeno odšli iz teh vasi, včasih neznan kam, drugi so pa odšli v okviru načrta začasnega bivanja v obmorskih krajih in sicer Lignano, Gradež, Bibione itd. Pri preskrbi bivanja v teh krajih se pa ni spoštoval sklep, da se vsi ljudje slovenskih vasi namestijo v Gradež, kar je bilo tudi uradno sklenjeno, temveč se je celo prebivalce iste vasi razpršilo včasih celo na tri kraje. Če računamo, da so bile Slovenska Benečija, Rezija in Nadiške dolino vedno narodno zapostavljene, da se za rešitev njihovega gospodarskega vprašanja ni poskrbelo v kraju ter da so morale številne aktivne sile v emigracijo, kar je pomenilo še nov narodnostni udarec, je brez dvoma ta nova razpršitev še bolj nevarna in prejudicira ob obnovitvi teh krajev ne le socialni temveč tudi etnični in kulturni sestav. Zato so predstavniki KPI zaprosili izrednega vladnega komisarja Zamberlettija za srečanje, da bi ga nato vprašanje opozorili. Poslanec Zamberletti je zastopstvo KPI sprejel. Srečanja so se udeležili Jelka Gerbec, poslanci Antonino Cuffaro, Arnaldo Baracetti in Giulio Colomba, ter pokrajinski svetovalec prof. Pavel Petričič. Vladni komisar je zadevo sprejel na znanje in zagotovil, da bo takoj izdal ukrep o naselitvi prebivalstva slovenskih vasi Rezije in Nadiških dolin v stanovanja v Gradež, ki je prebivalstvu najbližje in za njihove potrebe najugodnejši center.

katerem naj bi bile zastopane vse politične sile in ki bi lahko dejansko užival podporo in zaupanje celotnega prebivalstva. Krščanska demokracija je z neverjetno aroganco predlog zavrnila in zdrdrala že zguljeno samoobrambno pesmico, vendar je bila znova postavljena na laž in to s strani ljudi, ki jih ne gre sumiti pretiranega napredništva in odprtosti do naše partije. Med televizijsko debato o vprašanju obnove prizadetih krajev je v terek izredni komisar Zamberletti poudaril, da bo obnova možna le z združenimi močmi, če bodo vse sile ustavnega loka skupno prevzele odgovornost za delo ter s skupnimi močmi proprijele za lopato, kramp in zidarsko žlico.

Kaj storiti sedaj? Prve najnujnejše ukrepe je že sprejel izredni komisar Zamberletti, vendar dela je še ogromno in težave, ki jih gre premostiti, so velike. Predvsem gre pospešiti postavljanje lesenjač in montažnih hiš ter sanacijo tistih stavb, ki še stojijo; odpraviti in preprečiti je treba vse dosedanje napake in zamude, omogočiti industriji, da znova obratuje in vzpostavi primerne zveze za ohranitev stikov med potresenci in njihovimi domačimi kraji. Takoj po drugi svetovni vojni so ljudje iz krajev, ki jih je sedaj tako hudo prizadel potres, dobili kot edino pomoč od vlade potni listi, da so lahko odšli na delo v tujino. Po petih, desetih, dvajsetih letih trdega dela v tujem in največkrat sovražnem okolju, kjer so bili izpostavljeni zasmehu in izkoriščanju, ko jih je domovina štivila le v neznatni meri, so se vrnili in si postavili hišo na rodni grudi. Sedaj so izgubili vse, vendar pa edina pomoč države ne sme biti znova samo potni list. Država ni še oprala sramoto Beliceja, nepojmljivo bi zato bilo, da se znova omadežuje s takim zločinom.

Težave, ki jih bo treba premostiti za obnovo opustošenih krajev so ogromne in znatno presegajo moč in sposobnost dežele. Na dlani je, da se bo v obdobju za obnovo prizadetih krajev; obnovo, s katero pa je treba začeti, postopno odpravljati vse slabosti izpred potresa, morala angažirati država v celoti. Prvi pogoj, prvi nujen korak na tej poti pa je odstranitev sedanje deželne vlade in ustanovitev odbora demokracije enotnosti in solidarnosti, ki edini lahko mobilizira vse razpoložljive sile v deželi in izven nje.

Furlanijo in Benečijo je treba čimprej obnoviti!

(Nadaljevanje s 1. strani)

lodušju, so se v hipu spremenile v človeške sence brez moči in volje. Tudi tistim, ki niso tarnali, ki so se ti zdeli na prvi pogled moralno in živčno čvrsti, neprizadeti, si v očeh razbral strah pred neznanom pošastjo, ki je divjala v nedrjih zemlje. V srepem in nepremičnem pogledu si bral kletvice, tesnobo, malodušje obenem pa tudi obtožbo za vse tiste, ki so bili dolžni nekaj ukreniti, in tega niso naredili.

Obnem pa je zadnji potres razgalil tudi vse slabosti, nedoslednosti, protislovja in napake deželne desnosredinske vlade, predvsem pa krščanske demokracije. Štiri mesece je deželni odbor s predsednikom Comellijem zavijal dramatično vprašanje obnove, postavljanja montažnih hiš, v meglico neizpolnjenih obljub in praznega besedičenja, prikrival je svojo nesposobnost z zvrčanjem krivde na občinske uprave, vlekel na dan mašila, kot je bil na primer poseg alpincev; z novim potresom pa se je krinka sesula skupaj s poškodovanimi poslopji in moralni zločin, ki sta ga dežela in država zagrešili nad prizadetim prebivalstvom, se

je prikazal v vsej svoji pošastnosti. Izkazalo se je, da so pristojni organi štiri mesece tratali čas in denar, otipljivega pa so naredili bore malo. Verjetno bi zašli predaleč, če bi začeli z naštevanjem vseh napak in protislovij, na katere so v teh mesecih opozorili krajevni in vsedrjavni listi, ki so jih prizadeti ljudje boleče razgaljevali kronistom. Naj navedemo le, da Comellijevemu izgovarjanju, češ "vse kritike so le poskus izkrivljanja resnice s strani levičarskih strank, ki se skušajo preriniti do oblasti, tako da ubijajo v ljudeh zaupanje v predstavnike oblasti ter v deželne in državne organe", ni verjel niti predsednik vlade Giulio Andreotti, ki je na zahtevo socialistov in komunistov znova imenoval milanskega poslanca Zamberlettija za izrednega komisarja. Le-ta je ob svojem povratku v prizadete kraje znova postavil na laž deželne upravitelje, ko je z začudenjem ugotovil, da se "od mojega odhoda konec julija ni nič spremenilo."

Vse to kaže na upravičenost zahteve, ki so jo v deželnem svetu postavili komunistični in socialistični svetovalci, po novem odboru demokracije enotnosti, v

Sestanek v Rimu

O problemih po potresu je bil v četrtak govor v Rimu, kjer so se deželni predstavniki KPI sestali s člani vsedravnega vodstva partije. Srečanja so se za osrednje vodstvo udeležili Chiaromonte, Cossutta, Macaluso, Pecchioli, Dama in Triva, za deželni KPI pa Cuffaro, Migliorini, Pascolat, Proserpio, Rossetti in Tarondo. Na sestanku so proučili položaj na prizadetem področju, poudarjeno pa je bilo, da je tragedija Furlanije vsedrjavni problem, ki terja najširšo ljudsko solidarnost, enotnost demokracijskih političnih sil na vseh ravneh in vedno bolj energično akcijo vlade.

Pred ratifikacijo sporazuma v Osimu

Parlament naj na primeren način poudari obvezo o zaščiti manjšine

Aktualno vprašanje

(Nadaljevanje s 1. strani)

dajo zagotoviti manjšinam na eni in drugi strani meje najvišjo stopnjo zaščite".

Zaščita manjšine torej ne odvisi od tega mednarodnega sporazuma, tako kakor ni bila odvisna od Londonskega memoranduma, če manjka politična volja, da bi se izvajala. Vprašanje zaščite in možnosti razvoja za našo manjšino je vedno bilo politično vprašanje, tesno navezano na stopnjo demokracije, anti-fašizma in doslednega izvajanja ustave v državi. Vse je bilo odvisno od razmerja sil v našem političnem in družbenem sistemu. To je potrebno da ponavljamo prav za tiste politične sile, ki mislijo da so s sporazumom v Osimu opravile svojo nalogo in odpravile svoje zgodovinske krivde. Slovenska manjšina je obstajala s svojimi potrebami in zahtevami tudi pred Osimom. Država in politične sile, ki so jo vodile, jasno v prvi vrsti krščanska demokracija, so imele tudi pred Osimom možnost, da z notranjo zakonodajo zadostijo zahtevam slovenske manjšine po globalni zaščiti.

Ampak še danes ne vemo ali so vse demokratične politične sile sploh sprejele stališča o globalni zaščiti in kako to zaščito pojmujejo. Manjšina je del družbe, to je živega organizma, ki se stalno spreminja in razvija. Zato narodna manjšina, poleg potreb in značilnosti, ki jih odraža kot družbeni sistem v malem, se mora še spreminjati in razvijati kot del tistega večjega živega telesa, v katerem je zajeta. Rekli smo, da noben mednarodni sporazum ne more ščititi neke manjšine, če ni politične volje, da se manjšino ščiti, izhajajoč iz načela stvarnostne demokracije in spoštovanja človeških pravic. Sedaj pa poudarjamo še, da bo načelo o globalni zaščiti resnično postavljeno samo tedaj, ko bo predvidevalo kot svoje bistvo, da se pojem "globalna zaščita" mora stalno prilagajati novim potrebam, ki se izoblikujejo v telesu narodne manjšine same in v širši družbi.

S tem mislimo reči, da niti zakon o globalni zaščiti ne more zajeti in točno označiti vseh področij in življenjskih momentov narodnega telesa. Vsekakor pa so ti-le podvrženi družbenemu in časovnemu spreminjanju, razvoju, političnemu in ekonomskemu ravnotežju sil v državi. Zakonski sistem bo torej moral uzakoniti globalno zaščito, ampak s tem bomo še vedno komaj v začetni fazi. Pojem globalne zaščite bo moral biti, prej ko vse drugo, dinamično pravilo, kateremu so podvrženi zares demokratični in pluralistični družbeni odnosi v naši deželi. To je pa cilj, za katerega smo se morali in se bomo morali še boriti. V tem cilju se težnje slovenske manjšine povezujejo z bojem demokratičnih množic v Italiji in s politično linijo naše partije.

Več je znakov, diplomatskih in političnih, ki nam lahko povedo, da se naglo bliža trenutek, ko bo parlament ratificiral sporazume v Osimu med Italijo in Jugoslavijo.

Diplomatski znaki so znani: tiskovna konferenca glasnika jugoslovanske vlade Kalezića v Beogradu, nagrajevanje strokovnjakov, ki so pripravili sporazum, sprejemanje veleposlanikov pri Bijediću in Andreottiju, ne nazadnje pa sklep italijanske vlade prvi teden septembra, da osimske sporazume formalno predloži zbornicam.

Političnih znakov pa v Trstu ne manjka. V mislih imamo nebrzdano, kolikor obupno kampanjo poraženih šovinistov, ki bi radi do zadnjega vzbujali zmedo in mobilizirali javno mnenje, a zaman. Očitno je namreč, da je "Piccolova" kampanja za "prosto cono" propadla in da število podpisov, ki rahlo presega deset tisoč, nikakor ne ustreza običajni vplivnosti tega lista. Pomislimo samo na to, da je gotovo Tombesijeva volilna baza širša kot pa število podpisov za pobudo, ki naj bi izvenela kot nekakšni "proti-Osimo".

Sicer pa se lahko kar vprašamo: kaj lahko naredi peščica nacionalistov proti sporazumu med dvema državama, ki so ga pozdravile vse druge evropske države, Združeni narodi in velesila, od ZDA do SZ in drugih podpisnic mirovne pogodbe z Italijo. Osimski sporazum je torej dokončen in se je treba z njim pomeriti.

Zanimivo je tudi, da skuša nebrzdana kampanja določenega tiska (in tu mislimo "Piccolo" v enaki meri kot ostale organe javnega obveščanja), ki so zreducirali polemiko o osimskih sporazumih samo okoli "proste industrijske cone" ob meji na Krasu, kot če bi vsi sporazumi zadevali samo kraško industrijsko cono. Ni dvoma, seveda, da predstavlja ta cona problem, s katerim se moramo ukvarjati vsi. Iz več razlogov: lahko namreč postane pomemben dejavnik pri vzponu krajevnega in deželnega gospodarstva, obenem pa pomeni na našem področju spremembo, ki je neizbežna, a je zato ne smemo sprejemati fatalistično, kot če bi nujno morala raznarodovati naše kraje in razdrbljati slovensko manjšino. Ugibati moramo, v kolikšni meri se bomo v proces zblizovanja in gospodarskega sodelovanja vključevali in torej krepili našo manjšinsko materialno osnovo.

Toda zapisali smo, da Osimo ne pomeni samo "proste cone". To je le del, morda niti najpomembnejši del sporazumov, ki so nedeljiva celota. Bistvo sporazuma je politično, se pravi ureditev mejnih vprašanj in torej odstranitev pomembnega žarišča napetosti v Evropi in svetu. Nadalje je nedeljiva in bistvena sestavina sporazumov obveza o manjšinski zaščiti v okviru zadovoljevanja potreb obmejnega prebivalstva. Prav na ta del pa

nekateri preradi pozabljajo, ali ga celo izkrivljajo.

Tako skušajo nekateri (predvsem vodilna skupina krajevnih krščanske demokracije) prikazovati manjšinsko obvezo kot nekaj "obrednega", češ "zapisali smo, ker pač spada vanj, a nima tolikšnega pomena". Na drugi strani pa najdemo celo med Slovenci ljudi, ki ne zaupajo v demokratični razvoj italijanske družbe in mislijo, da je kaj vredna samo tista zaščita, za katero stoji neka druga država, se pravi zaščita po mednarodnih sporazumih. Kot če bi nas izkušnja izigravanj z londonskim memorandumom, ki so ga podpisale celo velesile, ni naučila ničesar.

Postavimo torej stvari na svoje mesto. Manjšinska obveza v osimskih sporazumih ima politično vsebino, kajti Italija (oziroma njena vlada) se obvezuje pred sopodpisnico Jugoslavijo, da bo v svoji notranji zakonodaji storila to, česar doslej ni storila: izvajala lastno ustavno načelo o manjšinskih pravicah. Osimo pomeni torej pomembno politično in mednarodno obvezo, ki nalaga italijanskemu zakonodajalcu nalogo, da sprejme zakone o naši zaščiti. Vemo, kdo je zakonodajalec v Italiji: parlament in torej v njem zastopane politične sile. Od teh torej pričakujejo Slovenci, da bodo v trenutku ratifikacije osimskega sporazuma sprejeli tudi obvezo, da bodo v najkrajšem času sprejeli zakon (ali zakone) za našo zaščito.

Vprašanje je torej, kako bo ta obveza, oziroma politična volja prišla do izraza. Na srečanju s predsednikom vlade Andreottijem so Slovenci poudarili to zahtevo. Razprava se nadaljuje in ni dvoma, da bomo komunisti v primernih oblikah to obvezo poudarili. Zdi se nam tudi pomembno, da parlament v trenutku ratifikacije osimskega sporazuma primerno podčrta pomen obveze o manjšinski zaščiti in to z določitvijo roka, v katerem naj se začne razprava za odobritev zakon o globalni zaščiti. To pa ne iz formalnih razlogov, pač pa predvsem zaradi "političnega stila", ki je značilen za vladno in zakonodajno dejavnost po 20. juniju

Vses program Andreottijeve vlade temelji na rokih predlaganja zakonov parlamentu in siceršnjega ukrepanja. Pomembno bi torej bilo, da zbornici, v okviru tega političnega stila, to obvezo izrecno poudarijo in jo časovno opredelijo.

Nobenega dvoma ni, da bomo komunisti v zbornicah podprli ratifikacijo sporazuma v Osimu, ker odpira novo poglavje v italijanski zunanji politiki in na širšem evropskem področju. Mislimo pa, da bi z ratifikacijo osimskega sporazuma ne smeli tega poglavja prenažno zapreti. Pri praktičnem izvajanju in uresničevanju določil sporazumov, ki globoko segajo v vsakodnevno in gospodarsko življenje obmejnega pasu, morajo sodelovati vsi: dežela, pokrajine, občine, gospodarstveni

Radijska reforma in "Trst A"

Zadnje čase tudi slovenski manjšinski tisk nekaj več piše o reformi RAI-TV. To predvsem zato, ker je reforma zajela tudi krajevne oddajnike in torej tudi slovenske radijske oddaje. Pri delžnem svetu je bila ustanovljena posebna komisija (sestavlja jo devet članov), katere naloge so sicer zapletene, vendar dovolj jasne. V bistvu pa je komisija zadolžena, da skrbi za izvajanje reforme in oblikovanje programskih smernic. To, seveda, ni malo in razumljivo je politično zanimanje tudi komunistov za njeno dejavnost.

Kakšni so tehnični aspekti reforme krajevnih oddaj so naših bralcev več ali manj znani, saj so jih lahko zasledili v dnevnem časopisju. Na kratko povedano bo radio Trst A oddajal neprekinjeno od jutra do večera, točneje do 19.30, ko bo utihnil. V tem času bo več poročil (vsako poldruho uro), trikrat dnevno bo oddaja po načelu "zunanjega pristopa", programi pa bodo razdeljeni v tri "redakcije": jutranjo, dnevno, popoldansko.

To so tehnični aspekti, vendar nas zanimajo predvsem politični. Vsi vemo, koliko kritik smo izrekli na račun slovenskega radijskega oddajnika, ker ni odražal (kot tudi sedaj se ne odraža) duha naše manjšine. Trst A je bila postaja, ki so jo imele v zakupu, pa še to ne samostojno, najbolj zmerne sile slovenskega političnega prostora. Delovala je bolj kot "propagandistična" radijska postaja za tujino (mišljena je socialistična Slovenija), manj pa kot oddaja za Slovence v Italiji.

Reforma je te stvari načelno obrnila. V duhu pluralizma bi morala slovenska radijska postaja služiti predvsem Slovincem v Italiji in odražati njihove interese, vključno njihovo idejno, kulturno in politično razvejanost.

Kako bo to mogoče doseči je drugo vprašanje, ker se tehnični in politični aspekti večkrat križajo. Povedati pa moramo, da so prvi koraki bili storjeni, večino pa je treba še narediti. V mislih imamo zaenkrat načelo o "pristopu", se pravi razpoložljivosti radijskega oddajnika za zunanje prispevke, ki jih bodo samostojno prispevale naše organizacije in skupnosti. Tu bi ne smelo biti več nobenega zaprtja, vendar se pa moramo paziti, da bi "pri-

stop" ne bil edini znak pluralističnega podoživljanja informacijske in kulturne politike te radijske postaje.

Je pa pri vsem tem veliko nerešeno vprašanje, ki terja novih sprememb na politični ravni. V mislih imamo dejstvo, da je radio "Trst A" zaenkrat samo "geslo", ne pa prava radijska postaja. Morda bo nekatere čudilo, vendar vedeti moramo, da deluje v Trstu ena sama radijska postaja (RAI), ki je organsko povezana po hierarhičnih stopnjah in v katerih imajo Slovenci s svojimi dvanajstimi urami neprekinjenih oddaj le operativne funkcije, ne pa odločujočih. Vodstvo radijske postaje, kakor tudi organizacija in tehnika so slovenskim oddajam le "na razpolago", toda zadnjo besedo imajo drugi.

Mislimo, da bi po načelu reforme morala imeti slovenska manjšina pravico do lastne radijske strukture, vsaj na vodilni ravni. Zagotoviti bi ji morali pravo samostojnost, ne pa dopuščati "maneverski prostor" v okviru paternalistične politike,

pri kateri ima krščanska demokracija še vedno preveliko težo.

Stvari seveda ne bo mogoče rešiti v Trstu, ker je to zadeva reforme celotne radijske in televizijske službe, ali točneje druge stopnje reforme, ko prihaja do izraza potreba po decentralizaciji in regionalizaciji radijski oddaj.

Zaenkrat pa je radijska postaja "Trst A" še vedno pastorka RAI, vsaj kar se možnosti uresničevanja resnične informacijske in kulturne politike tiče. Že dejstvo, da lahko pride do pluralizma v oddajah predvsem na osnovi "zunanjega prispevka", ker znotraj radijske hiše ta pluralizem ni prišel do izraza, nam pove, koliko problemov bomo morali še premostiti.

Gotovo je, da je sistem "lotizacije", se pravi razdeljevanja oblasti in interesnih sfer v RAI, ki ga komunisti nismo sprejemali in ne sprejemamo, povzročil veliko škodo tudi slovenskim radijskim oddajam. "Politično-strankarski ključni" nameščanja osebja, izbire sodelavcev in sestavljanja oddaj nas ne zadovoljujejo. Radijska postaja bo zares "naša", kjer naša pomeni manjšinska, samo takrat, ko bo celotna manjšina, kljub vsem razlikam, spoznala v njej tolmača in pričevalca svojega življenja. Do tega pa je pot še dolga.

ST.S.

Sestanek odbora in članov sekcije KPI občine Dolina

V nedeljo 5. t.m. se je v Gročani sestel glavni odbor sekcije KPI občine Dolina, katerega je sklical izvršni odbor glede na nekatere važne sklepe predvsem o delovanju občinske uprave.

Sestanek je otvoril župan tovariš Edvin Švab, ki je podal daljši pregled o enoletnem delovanju občinskega odbora. Na osnovi volilnega programa je poročal o opravljenem delu. Podčrtal je, da je ta skupen pregled dela koristen in potreben za vse, posebno za upravitelje, ki morajo iz tedna v teden sprejemati vrsto odločitev, ki niso vedno vse enostavne. Zgodil se večkrat, da je čas za premislek, za posvetovanje, za sestanek zelo omejen. Na koncu je še primerjal programe ostalih političnih skupin, ki so zastopane v občinskem svetu.

Po županovem poročilu se je razvila živahna in konstruktivna razprava. Obravnavali so konkretna vprašanja s področja občinske uprave, npr. o smetarski službi, kamnolomih, občinskih hišah, gorski skupnosti, pa tudi o združništvu in še posebej o perečem vprašanju občinskega vodovoda.

Po krajšem premoru je odbornik tovariš Drago Ota podal poročilo o decentralizaciji. Prisotne je seznanil, da bodo na prihodnjem občinskem svetu izvolili komisijo o decentralizaciji, ki bo sestavljena iz štirih predstavnikov strank prisotnih v občinskem svetu in odbornika, ki bo obenem predsednik komisije. Poudaril je, da bodo z ustanovitvijo konzult širše plasti občanov bolj direktno

soudeležene pri upravljanju svojih vasi in pri pravilnem in odgovornem reševanju problemov, ki nastajajo v občini. Občina naj bi bila razdeljena v tri konzulte, ki bi zajemale: 1) Prebeneg, Mačkolje, Dolino, Kroglje in Boljunec; 2) Ricmanje, Log, Pulje, Domjo, Frankovec, Žavljie in Kirmenko; 3) Boršt, Zabrežec, Jezero, Botač, Drago, Pesek in Gročano.

Po izčrpnih debatih, kjer so bili razčističeni tudi nekateri pomisleki o pravilnem delovanju konzult, je odbornik tovariš Stojan Sancin poročal o splošnem problemu javnih prevozov. Ugotovil je, da bi morala služba temeljiti na treh izbirah: 1) uvesti vse proge, ki so potrebne in ukiniti vse nepotrebne vožnje; 2) proge morajo zblíževati posamezne vasi in 3) proge morajo biti tako izpeljane, da so čim bolj racionalne in ekonomične. Zaključil je, da bo treba v prihodnjih mesecih izdelati konkretne predloge za postajališča in vozni red. V vsaki vasi bo treba zadolžiti skupino ljudi, ki bo ugotavljala realno potrebo po prevozu.

Sledilo je poročilo župana o prvi varianti splošnega občinskega regulacijskega načrta, predvsem kar se tiče merila, industrijskih površin, kamnolomov in drugih dopolnil k gradbenemu pravilniku. Na koncu je še omenil naslednji dve varianti, ki bi si morali slediti v sorazmerno kratkih časovnih presledkih.

V zadnjem poročilu dneva je sekretar sekcije tovariš Germano Švara govoril o stikih in sodelovanju s političnimi silami, ki so zastopane v občinskem svetu. Iz

Pred ratifikacijo

(Nadaljevanje s 3. strani)

ki, sindikati, stranke, ljudske skupnosti. Prav je torej, da se razširi in poglobi razprava ne o temi "za ali proti" Osimu, pač pa "kako uresničevati na najboljši način" ta sporazum. Tu ne smemo biti izvzeti Slovenci, kakor tudi ne vse demokratične sile. Najslabša rešitev bi bila, če bi kdo mislil, da ima izvajanje dogovorov in torej gospodarsko in siceršnje sodelovanje "v zakupu" samo zato, ker se je tedaj predsednik vlade imenoval Moro.

ST.S.

Dvojno slavlje v Ricmanjih

V Ricmanjih so preteklo soboto in nedeljo slovesno proslavljali 80-letnico delovanja krajevnega prosvetnega društva "Slavec" in 30. obletnico postavitve spomenika padlim v osvobodilnem boju. Prireditve se je začela s spominsko svečanostjo ob spomeniku-grobnici na domačen pokopališču, kjer sta govorila tovariša Milan Komar, dolgoletni predsednik krajevnega združenja partizanov, in občinski odbornik Stojan Sancin. Na spominski svečanosti je sodeloval tudi pevski zbor "Slavec", ki ga vodi Vladimir Švara. Drugi del slovesnosti se je odvijal na ploščadi, ki so jo pred nedanim dogradili v bližini vasi. Tu je bil (v soboto zvečer) koncert Tržaškega partizanskega pevskega zbora, ki ga vodi Oskar Kjuder. V nedeljo

popoldne je bil na istem prostoru osrednji del prireditve. Polega zbora "Slavec" so nastopili še zbori "France Prešeren" iz Boljunca, ki ga vodi Drago Žerjal, zbor "Fran Venturini" iz Domja, ki ga vodi Ivan Tavčar, zbor "Slovenec" iz Boršta, ki ga vodi Drago Petaros in godba na pihala iz Ricmanj, ki jo vodi Enij Krizanowski. Na osrednji slovesnosti so govorili: Enij Kuret, predsednik društva "Slavec", Stojan Hrvatich in tajnik Slovenske prosvetne zveze Dušan Kalc. Prosvetno društvo "Slavec" je ob tej priložnosti podelilo priznanja za požrtvovalno delo sedanjemu pevovodji Vladimiru Švari, bivšemu pevovodji Dragu Petarosu, dirigentu godbe Krizanowskemu in številnim dolgoletnim članom društva.

Hvale vredna pobuda

Krožek "Rinascita" in Knjižna zadruga "Incontro-Srečanje" iz Gorice sta pred kratkim izdala dvojezično petinosemdeset strani obsegajočo knjižico z naslovom "Politična in socialna misel v leposlovnem delu Ivana Cankarja". To je predavanje, ki ga je ob stoletnici rojstva Ivana Cankarja imel slavist in pesnik Ace Mermolja. Spremno besedo je napisal znani goriški javni delavec odvetnik Nereo Battello.

To knjižno delo so predstavili na prazniku komunističnega tiska v Gorici, v okviru katerega je bil en večer namenjen slovenski kulturi.

Tako kot predavanje samo je tudi zamisel o izdaji dvojezične slovensko-italijanske knjige vse hvale vredna. To tembolj, ker pobuda stremi za tem, da zlasti italijansko kulturno javnost seznanjajo z deli in mislijo Ivana Cankarja.

Nereo Battello je v spremni besedi zapisal med drugim: "Predavanje (Aceta Mermolja. Pripis uredn.) smo pripravili v prepričanju, da pojem obmejna kultura nujno narekuje razpravo o srednjeevropskem (dvoumno mitelevropskem) slovstvu in vanjo vključi vprašanje o književnosti malih ('metaforično' nezdgovinskih) narodov. Vemo namreč, da je 'kultura ob meji' usodno vezana na globalno italijansko in evropsko stvarnost.

V govorih na predstavitvi Mermoljevega knjižnega dela je bilo izrecno poudarjeno, da italijanska kulturna javnost premalo pozna ne le dela in misel Ivana Cankarja temveč slovensko kulturo nasploh. Opozorili so na "velike zamude in pomanjkljivosti, ki jih bo treba na ta ali

oni način zapolniti". Sam Mermolja je med drugim zapisal, da "Cankarja na primer ne poznajo niti italijanski bralci iz Trsta in Gorice" in da je to "zelo čudno, saj živimo Slovenci tu od davnaj. Človek bi se le moral zanimati za soseda. Italijanski kulturniki in z njimi italijanska kultura tako dokazujejo, da kljub besedam odprtosti, še niso prerasli težnji, ki silijo v izolacijo in v pasiven in brezbrizen odnos do drugih kultur. Na meji bi lahko dva naroda ustvarjala skupno bogastvo, pa se moramo po 30. letih zavedati naše revščine".

Upajmo, da bo v prihodnje drugače, bolje; da pomeni pobuda Krožka "Rinascita" in Knjižne zadruge "Incontro-Srečanje" in pa odločitev italijanskega Stalnega gledališča v Trstu, da letošnjo sezono začne prav s Cankarjevim delom v priredbi Fulvia Tomizze — korak naprej.

Ace Mermolja

Politična in socialna misel
v leposlovnem delu
Ivana Cankarja

Il pensiero politico e sociale
nell'opera letteraria
di Ivan Cankar

Krožek "Rinascita" - Knjižna zadruga "Incontro - Srečanje"
Circolo "Rinascita" - Cooperativa libraria "Incontro - Srečanje"

Mednarodno tekmovanje pevskih zborov v Gorici

Preteklo nedeljo se je v Gorici zaključilo mednarodno tekmovanje pevskih zborov, ki ga prireja pevsko društvo "Seghizzi". Še pred tekmovanjem pa je bil v priredbi istega društva posvet o zborovskem petju. Tako zborovsko tekmovanje kakor tudi posvet o petju zaslužita daljši zapis, ki ga bomo skušali pripraviti ter objaviti v eni izmed prihodnjih števil.

Letošnje zborovsko tekmovanje je bilo na izredno visoki ravni in je občutno preseglo raven podobnega tekmovanja v mestu Arezzo. Kot pogostokrat — kar se dogaja tudi v Arezzu — so "levji delež" odnesli zbori iz socialističnih držav, zlasti iz Medžarske in Bolgarije.

Pred več leti so se na goriškem tekmovanju (skoraj vedno) zelo uveljavljali zbori iz Jugoslavije, zadnja leta pa zapažamo v tem pogledu nerazumljiv zastoj. Letos je Jugoslavijo zastopal samo Komorni zbor iz Nove Gorice, kajti zbor "Klavora" iz Maribora in "Krsmanović" iz Beograda sta v zadnjem trenutku odpovedala svoj nastop. Njunjo zadržanje je povzročilo dokaj ostre kritike.

Slovensko zamejsko narodnostno skupnost sta na tekmovanju "Seghizzi" zastopala zbor "Valentin Vodnik" iz Doline in "Mirko Filej" iz Gorice. Oba sta se dobro izkazala. Ta ugotovitev velja še posebej za zbor iz Doline, ki je tokrat prvič nastopil na tako zahtevnem tekmovanju.

M.K.

STALNO SLOVENSKO
GLEDALIŠČE V TRSTU
Kulturni dom

REPERTOARNA OBVEZNOST IZ
PRETEKLE SEZONE.
PREDSTAVA VELJAVNA ZA
LANSKI ABONMA.

Georges Feydeau
CHAMPIGNOL
ALI VOJAK PO SILI
(voudeville
v treh dejanjih)

Prevod Janez Negro
Besedilo pesmi Miroslav Košuta
Scena ing. Niko Matul
Kostumi Ksenija Jeričević
Glasba Aleksander Vodopivec
Plesi Janez Mejač
Režija Mario Uršič.

V soboto, 25. septembra ob 20.30 (abonma red B - prva sobota po premieri) v nedeljo, 26. septembra ob 16. uri (abonma red C - prva nedelja po premieri).

Sestanek dolinske sekcije KPI

(Nadaljevanje s 4. strani)

tega je izhajalo predvsem pozitiven odnos s tovariši socialisti, nekateri plodni rezultati s predstavniki Slovenske skupnosti, s Krščansko demokracijo pa ni mogoče navezati nikakršnega stika, ker ta stranka meni, da nas razlikuje ideološko prepričanje, ki ne dopušča skupnih odnosov.

V.L.

Preštevanje Slovencev in Hrvatov v Avstriji

Cilj je jasen — asimilacija!

Dunajski parlament in vlada sta se torej odločila. Prihodnjega novembra bo na Koroškem in Gradiščanskem "ljudsko štetje posebne vrste", ki naj ugotovi, koliko Slovencev in Hrvatov živi v omenjenih deželah. Na osnovi ugotovitev naj bi potem avstrijske oblasti krojile usodo obeh narodnostnih skupnosti. Ta odločitev je zelo resna, je v navzkrižju z osnovnimi demokratičnimi načeli in krši državno pogodbo, na osnovi katere je bila ponovno vzpostavljena avstrijska republika. Slovenci na Koroškem pa tudi Hrvati na Gradiščanskem bodo bojkotirali štetje. Vsled tega bodo rezultati tega štetja neuporabni.

Objavljamo študijo o koroški in gradiščanski problematiki, ki jo je napisal Ernest Petrič in je bila objavljena v ljubljanski reviji za družbena vprašanja "Teorija in praksa" (št. 7-8 1976).

1. Upanje, da bo osveščanje demokratičnega dela javnosti v Avstriji vendarle uspelo zavrniti zlovesčo pretjo slovenski in hrvatski manjšini na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem, se ni uresničilo. Avstrijski zvezni parlament je v prvih poletnih dneh sprejel od treh glavnih avstrijskih političnih strank - socialistične, ljudske in svobodnjaške - dogovorjena zakona: novelo zakona o popisu prebivalstva in zakon o narodnostnih skupinah. Uzakonjeno je torej ugotavljanje manjšine in dejstvo, da bodo poslej pravice manjšine v Avstriji odvisne od števila njenih pripadnikov.

Najširša jugoslovanska javnost je pred in po sprejetju obeh zakonov odločno in s čvrstimi argumenti izražala ogorčenje nad tem korakom sosednje države. Organi jugoslovanske države so v vrsti uradnih in izčrpno utemeljenih izjavah v državniški diplomatski obliki povzeli občutenje naših ljudi. Svoje ogorčenje so izrazile družbeno-politične organizacije, društva, združenja, posamezniki. Zvrstili so se znanstveniki in časnikarski zapisi, ki z vseh strani ponovno osvetljujejo ta, ne prvi, a vsekakor v povojnem obdobju najtežji udarec slovenski in hrvatski manjšini v Avstriji. Zlasti pa je odločno, brezkompromisno in enotno izrazila svoj NE zoper poskus nemško-nacionalnega diktata sama manjšina.

2. Ko je republika Avstrija uspela leta 1955 znova vzpostaviti v nespremenjenih mejah svojo neodvisno državnost, je z državno pogodbo pridobila pravice in prevzela dolžnosti. Avstrijski zvezni parlament je potrdil državno pogodbo v celoti in v vseh posameznostih, ki jo tvorijo.

SFR Jugoslavija je na temelju ustreznih določil same državne pogodbe pristopila k njej, jo ratificirala in tako postala polnopravna stranka te pogodbe.

Nič novega ni, če omenimo, da ni uspelo v obdobju do leta 1955 prizadevanje SFR Jugoslavije za spremembo

meje z Avstrijo, dosegla pa je, da se v državni pogodbi slovenskemu in hrvaškemu življu — kot narodnima manjšinama v Avstriji — zagotove možnosti za obstoj in razvoj. Zato velja poudariti, da prav ob tem, ko člen 5 državne pogodbe zagotavlja Avstriji predvojne meje, člen 7 iste pogodbe nalaga Avstriji, ker ni prišlo do spremembe meje, določene obveznosti. In tu smo pri pomembni ugotovitvi. Ni namreč dopustno po temeljni pravni logiki, še manj po veljavnem mednarodnem pravu, sprejeti pravice iz neke pravice, iz neke mednarodne pogodbe, obenem pa zanikati, ne izpolnjevati dolžnosti iz iste pogodbe. Naj tudi zapišemo, da seveda neizpolnjevanje dela mednarodne pogodbe postavi pod vprašaj vsa tisto njeno vsebino, ki je v zvezi z neizpolnjenimi določili!

Kako je Avstrija v 21 letih izpolnjevala svoje obveznosti iz državne pogodbe, je bilo velikokrat ugotovljeno. Ne le v Jugoslaviji! Tudi avstrijski, v svetu znani teoretiki mednarodnega prava in manjšinske problematike (npr. Veiter, Ermacora idr.) so omenjali in omenjajo, da so nekatere točke člena 7 državne pogodbe ostale neizpolnjene in da bo državno pogodbo potrebno dosledno izpolniti. Številne osebnosti na čelu z zveznim kanclerjem izjavljajo in obljublajo iz leta v leto, da bo člen 7 državne pogodbe izpolnjen.

Toda oba sprejeta sporna zakona imata namen, po uradni avstrijski razlagi, da se izpolnijo obveze iz člena 7 državne pogodbe — po 21 letih! Kakšno izpolnitev imajo v mislih, bo razvidno kasneje. Tu zapišimo le, da so Slovenci in Hrvatje v Avstriji potrpežljivo, zelo potrpežljivo čakali 21 let! In dočakali so ukrep za ukrepom, ki so postopoma slabšali njihov položaj in jim krnili pravice. Na koncu so dočakali zakona dunajskega parlamenta, ki naj potrdita in posvetita vse tisto nasilje, ki se je izvajalo nad njimi od prvih dni germanizacije do danes!

3. Dejstvo, da na Koroškem in Štajerskem poleg nemško govorečih Avstrijcev žive tudi Slovenci, ni bilo nikoli neznano. Prav tako je znano, da je kot posledica germanizacijskega pritiska že za časa habsburške monarhije število zavednega slovenskega prebivalstva močno upadlo. Izid plebiscita po prvi svetovni vojni je bil že posledica predhodne germanizacije. Po plebiscitu naj bi prva avstrijska republika zato, ker je v njenih mejah ostala dvojezična južna Koroška, zagotovila slovenski manjšini oziroma njenim pripadnikom pravice po določenih St. Germanske mirovne pogodbe. Toda germanizacijski pritisk se ni le nadaljeval, temveč se je stopnjeval do kulminacije v obdobju hitlerizma. Po zmagi v drugi svetovni vojni je Jugoslavija znova zahtevala priključitev dvojezičnega ozemlja, ki je po plebiscitu pripadlo Avstriji. Tudi tokrat je sporno ozemlje po sklepu za-

vezniških sil ostalo v okviru republike Avstrije. Ta pa se je ponovno, tokrat s 7. členom državne pogodbe, obvezala, da bo zagotovila Slovincem na Koroškem in Štajerskem ter Hrvatom na Gradiščanskem vrsto posebnih manjšinskih pravic. Te obveznosti Avstrija do danes ni izpolnila, pač pa se po letu 1955 korak za korakom likvidira tisto, kar so Slovenci na Koroškem dobili v obdobju med letom 1945 in 1955, v času, ko je bilo mejno vprašanje še odprto. Medtem je ugotovljeno število Slovencev od štetja do štetja prebivalstva drselo navzdol, delno kot posledica izsiljene asimilacije, delno kot rezultat spretnih statističnih mahinacij ob štetjih prebivalstva. Sedaj, po 21 letih, naj bi se ugotovilo, kje sploh Slovenci so, kjer jih je še kaj in kjer jih je vsaj približno 25% prebivalstva, naj bi jim pripadale nekatere pravice iz zakona o narodnostnih skupinah. O dejanskem obsegu teh pravic bo še govora. Najprej lahko ugotovimo, da niti po zdravi pameti niti po elementarnem občutku za pravo in pravičnost ne more biti sprejemljivo, da se potem, ko se je desetletja in več zavestno in stoletja spontano izirvalo Slovence na Koroškem in Štajerskem, sedaj ugotovi "stanje", kot da se pred tem ni nič zgodilo, in se nato izhaja iz tega "ugotovljenega" stanja pri opredeljevanju pravic. Jemlješ, jemlješ sosedu, prestavljaš mejnike v njegovo škodo kar naprej. Ko si mu pravzaprav vzel vse, pa rečeš: ugotoviva zdaj, kaj je moje in kaj tvoje in to zapišiva, da bo za naprej jasno!

Tudi mnogi Avstrijci poudarjajo, da bo ugotavljanje manjšine in postavljanje manjšinskih pravic v odvisnost od 25% v zdušju in ob pogojih, kakršni so zlasti na Koroškem danes in po tem, kar se je desetletja in stoletja dogajalo, korak k likvidaciji slovenstva na Koroškem, korak k izginotju Slovencev. Sklenjeno ozemlje, kjer so Slovenci od nekaj živeli in kjer so uživali tisto malo ali nič manjšinskih pravic, bo razbito na nekaj izoliranih otočkov, kjer bo Slovencev več kot 25% in kjer naj bi jim pripadale pravice iz manjšinskega varstva. Sklenjenega dvojezičnega ozemlja bi ne bilo več, slovenske manjšine počasi tudi ne. Problem ni bil — za šoviniste in naslednike nacionalsocializma v Avstriji — rešen. Zato ni naključje in ne pretirano, da za napovedano ugotavljanje manjšine mnogi uporabljajo nazive "statistični genocid", "etnocid" ipd.

4. SFR Jugoslavija je ena od polnopravnih strank državne pogodbe. Določila člena 7 te pogodbe so znana in jasna. Med temelji vsakršnega pravnega reda, tudi mednarodnega, je vsekakor načelo "pogodbe je treba izpolnjevati". Izpolnjevati jih je treba pošteno in v dobri veri. Ustanovna listina Organizacije združenih narodov poudarja med načeli, po katerih naj se države ravnajo, da bodo članice

Cilj je jasen - asimilacija

(Nadaljevanje s 6. strani)

OZN "izpolnjevale v dobri veri obveznosti, ki so jih prevzele". Dunajska konvencija o pogodbenem pravu iz leta 1969 določa, da "vsaka pogodba, ki velja, obvezuje stranke pogodbe in so jo te dolžne izpolnjevati v dobri veri". Sklepna listina Helsinške konference o varnosti in sodelovanju v X. poglavju Deklaracije o načelih, po katerih se ravna države-udeleženke konference v medsebojnih odnosih, zavezuje države-udeleženke, da bodo "vestno izpolnjevale svoje obveze po mednarodnem pravu, tako tiste, ki izhajajo iz obče priznanih načel in pravil mednarodnega prava, kot tudi obveze, ki izhajajo iz pogodb in drugih sporazumov, v skladu z mednarodnim pravom, katerih podpisnice so". Opirajoč se namenoma na nedvomno najuglednejše ime avstrijske mednarodno pravne doktrine, je v primeru tolmačenja mednarodne pogodbe prvenstveno potrebno ugotoviti dejansko voljo strank, kot izhaja iz teksta pogodbe. Od teksta se je moč oddaljiti le, če bi bil absurd.

Prav na kratko si oglejmo zadevo v zvezi z avstrijsko državno pogodbo. Prvo: namen določb v členu 7 je nedvomno zagotoviti pravice, varovati pravice slovenske in hrvaške manjšine. Absurdno bi bilo sklepati — četudi bi ne poznali geneze nastajanja člena 7 in bi ne vedeli, zakaj je do člena 7 prišlo — da so podpisnice državne pogodbe z njim hotele okrniti, zmanjšati, odvzeti, v vsebinskem ali teritorialnem pogledu, pravice manjšin. Drugo: čeprav je med pogajanjmi tekla beseda o tem, in čeprav bi se tvorca državne pogodbe mogli zgledovati po določitih St. Germainse pogodbe, kjer je izrecno govora o "znatnem številu" manjšinskega prebivalstva, končni tekst, ki je bil sprejet, podpisan in ratificiran, za uveljavitev pravic slovenske in hrvaške manjšine ne postavlja nobenega kvantitativnega pogoja. Torej stranke-pogodbence očitno niso imele namena vezati pravice iz člena 7 na določen odstotek manjšinskega prebivalstva. Za izpolnitev nekoga jasnega pogodbenega določila pa ni dopustno, da ena od pogodbenih strank naknadno postavlja dodatne pogoje. Tretje: nesporno je, da v obstoječem mednarodnem pravu ni nobenega splošnega pravila ali načela, ki bi določalo, da je za uživanje pravic iz manjšinskega varstva potreben določen odstotek manjšinskega prebivalstva. Če se eventualno želi z nekim mednarodnim aktom določeno pravico povezati z ustreznim odstotkom manjšinskega prebivalstva, mora ta akt to izrecno določati. Če to konkretno ni določeno, je tudi v primeru nejasnosti umestno le tolmačenje, ki je v skladu s splošnim načelom. To pa je, da načeloma po mednarodnem pravu pravice iz manjšinskega varstva niso vezane na nek določen odstotek manjšinskega prebivalstva. Četrto: ozemlje, kjer naj bi se uveljavile pravice iz člena 7 avstrijske državne pogodbe na Koroškem, nikakor ni bilo in ni neznano. Posplošeno rečeno — to je bilo tisto ozemlje, ki ga je zahtevala SFR Jugoslavija, opirajoč se na narodnostno načelo, pa je ostalo v okviru Avstrije. In

ker je ostalo, naj bi na njem pripadale manjšini pravice iz člena 7 državne pogodbe. Sami avstrijski organi so nekajkrat opredelili to ozemlje, npr. s spomenico koroške deželne vlade zaveznikom (12.9.1945) in z zakonsko uredbo dežele Koroške iz leta 1945 o območju obveznih dvojezičnih šol. O obsegu tega ozemlja se je nakajkrat izjasnila tudi sama prizadeta manjšina. (Npr. spomenica z dne 11.10.1955). Če ostanemo na ravni poštenega in v dobri veri tolmačenja člena 7 avstrijske državne pogodbe, če torej izhajamo iz temeljnega namena strank-pogodbence, potem je območje, na katero se nanaša manjšinska zaščita, po tem členu najmanj tisto, na katerem je manjšina že prej uživala neke pravice. Tu pa smo znova vsaj pri območju, ki je zajemalo obvezno dvojezično šolstvo po uredbi koroške deželne vlade iz leta 1945. Eventualne omejitve tega ozemlja, na katero se člen 7 nanaša, bi bile možne le s soglasjem prizadetih in zainteresiranih strani, to je zlasti same manjšine in SFR Jugoslavije.

5. Spredaj smo omenili, da bo še govora o dejanski vsebini določil sprejete-ga zakona o narodnostnih skupinah. Prvo, kar je nesporejemo, je vsekakor povezovanje manjšinskih pravic z določenim odstotkom (25%) manjšinskega prebivalstva. To bo pretežno del dvojezičnega ozemlja izločilo iz manjšinskega varstva in torej obzrepredmetilo člen 7 državne pogodbe za ta del dvojezičnega ozemlja. V z zakonom predvidenih svetih narodnostnih skupin ni moč videti drugega, kot poskus ustvariti paralelo (poslušnejšo?) sedanjemu legalnemu vodstvu manjšine. Glede šolstva bi ostalo vse pri starem; nevzdržna ureditev iz leta 1958/59 ostaja nedotaknjena. Že tako okrnjena raba slovenščine pred sodišči in v upravi se še bolj okrni; sploh se slovensčina in hrvaščina (zakon ju pojmsko ne omenja, kot ne omenja slovenske in hrvaške manjšine), degradira ne raven narečij. Dvojezični topografski napisi se omejujejo tam, kjer bi sploh bili le na označevanju krajev, ne pa tudi javnih ustanov na dvojezičnem območju ipd. O kakih ukrepih za obnovu in okre-

pitev gospodarskega položaja in kulturnega življenja manjšine ali o kakih drugih "pospeševalnih" ukrepih v prid manjšine ni govora, kot tudi ni govora o prepovedi delovanja manjšini sovražnih organizacij. Točna je torej ugotovitev v Aid-memoarju vlade SFR Jugoslavije (1.7.76): "Predlog zakona o narodnostnih skupinah bistveno omejuje pravice, zaščito in razvoj slovenske in hrvaške manjšine glede na tisto, kar jima zagotavlja državna pogodba". Dodajmo: tudi če bi ne bile pravice iz zakona o narodnostnih skupinah povezane s 25 odstotki, je njegova vsebina za Slovence na Koroškem glede na določila člena 7 državne pogodbe, v večini pogledov pa tudi glede na sicer žalostno dejansko stanje, korak nazaj, ne naprej! Torej zavesten korak avstrijske državne politike k asimilaciji Slovencev in Hrvatov, korak k razrešitvi manjšinskega vprašanja v Avstriji v smislu znanih pozivov Karntner Heimatdienstva.

6. Danes, 21 let po podpisu državne pogodbe, niso izpolnjena njena določila, nanašajoča se na slovensko in hrvaško manjšino. Vzdušje, ki naj bi se na Koroškem po izjavah avstrijskih osebnosti spreminjalo in postopoma omogočilo uresničitev določil člena 7 državne pogodbe, se je resda spreminjalo, a očitno v obratno smer. Izpadi šovinizma in protislovenske miselnosti se stopnjuje. Rezultat nacionalističnih pritiskov ni več le izmikanje izpolnitvi obvez iz državne pogodbe, temveč prikrit poskus njene enostranske revizije. Gotovo je zato, da primerjava njenih določil z dejanskim stanjem ne bi bodla v oči. Bistvo te revizije je enostransko določiti, kot pogoj za izpolnitev docela jasnih določil pogodbe, dodatne kvantitativne pogoje, kar je po mednarodnem pravu nedopustno in nesporejemo. S tem bodo določila manjšinskega varstva iz člena 7 državne pogodbe, ki naj bi po letu 1955 zavarovala, okrepila položaj in pravice slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji, delovale tako, da se bodo te pravice po vsebini in glede na območja, kjer naj veljajo, skrčile. To seveda ni bil namen tvorcev državne pogodbe in to ni tisto, kar je sprejela SFR Jugoslavija, ko je z ratifikacijo pristopila

Srečanje pevskih zborov treh dežel v Železni Kapli

Pevski zbor "Vasilij Mirk" s Proseka-Kontovela je bil v nedeljo, 12. t.m. v Železni Kapli na Koroškem, kjer je potekalo letošnje srečanje pevskih zborov iz treh sosednih dežel t.j. Koroške, Slovenije in zamejskega Primorja. To je bilo že četrto tovrstno srečanje pevcev s Proseka-Kontovela, Železne Kaple, Stražišča pri Kranju in iz Brežic. Srečanje se je odvijalo v najlepšem redu.

Letošnje srečanje štirih zborov se je v marsičem razlikovalo od prejšnjih

srečanj (v Stražišču, Brežicah in na Proseku), to pa zaradi tega, ker je bilo na Koroškem, kjer prav sedaj vlada velika negotovost zaradi odločitve avstrijskih oblasti, da bodo s "štetjem posebne vrste" ugotovile koliko Slovencev in Hrvatov živi v okviru avstrijske države. Tudi srečanje pevcev iz treh sosednih dežel se je spremenilo v splošen protest proti samovoljni odločitvi avstrijskih oblasti. To je bila pomembna manifestacija enotnosti in hkrati izraz boja za pravice koroških Slovencev.

Cilj je jasen - asimilacija

(Nadaljevanje s 7. strani)

k avstrijski državni pogodbi, k vsem njenim določilom in k vsakemu posebej, od člena 1 do člena 38 državne pogodbe. Kot polnopravna članica državne pogodbe in kot matična država najpomembnejših manjšin v sosednji Avstriji, ima SFR Jugoslavija vse razloge, da izčrpno pretehta svoj odnos do sosedne države in da podvzame ukrepe za spoštovanje določil državne pogodbe, katere pogodbeno stranka je.

Še tehtnejši premislek o bodočem prizadevanju stoji pred obema manjšinskima skupnostima. Udarec, katerega jedro je ugotavljanje manjšine, je bil dobro preiščljeno. Njegov cilj je jasen: zadati zadnji udarec obstoju manjšine na strnjem dvojezičnem ozemlju na Koroškem, pospešiti proces asimilacije, ustvariti pogoje za postopno dokončno likvidacijo manjšinskega vprašanja; narediti člen 7 državne pogodbe brezpredmeten. Življenjska sila obeh manjšin, njuna lastna ustvarjalnost in preizkušena trdoživost, sta prvo jamstvo, da tudi sedanji poskus ne bo dosegel končnega cilja. Vse čvrstejša vez tako slovenske kot hrvaške manjšine s socialistično Jugoslavijo, ki jima enotna nudi vso podporo, je enako pomembno zagotovilo. Pomen in ugled SFR Jugoslavije v svetu po pomembno sredstvo v prizadevanjih, da se evropska in svetovna demokratična javnost upre diskriminaciji zoper avtohtono narodnostno skupnost sredi Evrope. Vse to, naše organizirano in spontano delovanje doma in v svetu, naj bi čimprej privedlo k temu, da bodo tudi v avstrijski manjšinski politiki prevladale tiste sile, ki svojo lastno bodočnost grade na spoštovanju pravice do razvoja, na enakopravnosti in sodelovanju vseh narodov in narodnosti.

7. Naj ob koncu dogajanja zadnjih let in zlasti tednov strnemo nekaj okvirnih ugotovitev in vprašanj:

a) Odnosi, dobro-sosedski, celo prijateljski med obema sosednjima državama (tj. med Avstrijo in Jugoslavijo. Prip. uradn.) ne morejo več ostati taki, dokler se ne spremeni odnos Avstrije do slovenske in hrvaške narodnostne manjšine;

b) očitno je pri urejanju manjšinske problematike v Avstriji prevladal nacionalistični pritisk, kar pomeni, da je postal neuspešen in morda tudi nesmiseln nadaljnji dialog manjšine z avstrijsko vlado;

c) enostranski poskus revizije določil državne pogodbe, katere sopodpisnik je Jugoslavija, to je enega od temeljev ureditve in stabilnosti v tem delu Evrope, ni le zaustavil razvoja pri uresničevanju črke in duha Helsinških sklepov, temveč je odprl žarišče, verjetno dolgotrajnega spora med sosedoma, saj ni pričakovati hitre spremembe začitane avstrijske politike; ta spor se bo nujno odražal na različnih mednarodnih ravneh in ne bo nikomur v korist;

d) tako manjšina kot njena matična država bosta morali poiskati nova pota svojih prizadevanj, ki ne morejo biti več le izmenjava mnenj in dialog, temveč trdo prizadevanje zoper zavesten poskus dokončno asimilirati našo manjšino v sosedni državi, na Koroškem še posebej.

Odprto vabilo

Draga mladinka! Dragi mladinec!

V času, ko snujemo nove programe in razmišljamo o razširitvi in pomladitvi ansambla Slovenskega amaterskega gledališča v Trstu v sezoni 1976-77, te prav prisrčno in toplo vabimo, da se vključiš v naš kolektiv in nam po svojih sposobnostih in zanimanjih pomagaš pri ohranitvi, popestitvi in še večjem razmahu tega nepoklicnega gledališča naše narodnostne skupnosti v Italiji in enega kulturnih središč in zbirališč za mlade v mestu samem.

Naše gledališče, ki vstopa letos v svojo šesto sezono, je v vseh teh letih opravilo in opravlja pomembno kulturnoprosvetno nalogo tako v zamejstvu kot onstran meje, s svojimi predstavami pa je prejelo že lepa in laskava priznanja — med zadnjimi "Zlato masko" na Festivalu jugoslovanskih amaterskih gledališč v Trebinju, v Hercegovini. Zaradi obsežnega načrta, ki ga imamo pri realizaciji posameznih predstav v novi sezoni, bomo tvoja zanimanja (igranje, izgovarjava, obrtne in tehnične dejavnosti, drugo umetniško in ustvarjalno delo itd.) strokovno usmerjali in vodili.

V ta namen te vabimo na nevezano srečanje-pogovor, ki bo v *ponedeljek, 27. septembra 1976 ob 19. uri v Gregorčičevi dvorani, Ul. Geppa 9*. Tam ti bomo posredovali tudi vse potrebne informacije. Medtem pa premisli, odloči se in pridi, s seboj pa pripelji tudi prijatelja ali prijateljico, saj čim več nas bo, tem lepše bo!

Kolektiv Slovenskega amaterskega gledališča v Trstu

Podlonjersko pismo

Iz Podlonjerja so nam poslali naslednji dopis:

Na tisoče podpisov, da desetine vprašanj in intervencij v občinskem svetu, odgovorni predlogi in zahteva rajonske konzulte za vsaj delno rešitev problemov, ki tarejo okraj. Doslej smo prejeli v odgovor le obljube. Slovesne obljube županov in odbornikov. Naše težave so pa enake kot pred 25 leti, pravzaprav še veliko hujše zaradi novih gradenj.

V Podlonjerju ni otroškega vrtca, ni pokritih avtobusnih postajališč, smeti in odpadki prekrivajo ozke in težko prehodne ceste, ki so gostemu prometu navkljub nezadostno razsvetljene. To so pereči problemi.

Predvsem kmetovalcem a tudi za splošno olajšanje prometa na področju Lonjerja in Podlonjerja bi lahko služila obnovitev stare občinske ceste, ki povezuje Lonjer preko Potoka s cesto po Frnedu pri nekdanji avstrijski financerski hiši. Cesta je bila nekdanj lepo vzdrževana, saj so po tej poti vozili "batudo", služila pa je še zlasti v poznejših letih predvsem kmetovalcem.

Cesta je danes popolnoma zapuščena in do skrajnosti onesnažena. Odpadki ovirajo vodni tok. Sami kmetovalci in krajanji so skušali večkrat cesto popraviti. Cesta je občinska. Občina je dolžna

poskrbeti za popravilo, še zlasti ob težavnem prometu po neprimerni glavni cesti po Lonjerju in Podlonjerju. Nujna je tudi melioracija pri Potoku. Obnovitev stranske poti med Lonjerjem in ulico Marchesetti na Frnedu bi zahtevala res pičlo naložbo, borno celo za vseprej kot režnate finance tržaške občine. Vsekakor je že po zakonu občina obvezana cesto popraviti in jo usposobiti za promet.

Violinist Črtomir Siškovič je diplomiral na tržaškem konservatoriju.

Čestitamo!

"DELO"

PRISPEVKI

Tovariša Rudija Wilhelma z Opčin, ki je umrl pred desetimi leti, se hvaležno spominjajo žena Marija, sin Vladimir, sestra Ivanka in nečakinja Stanka Hrovatin. V počastitev njegovega spomina so prispevali 10.000 lir v sklad DELA.

Franc in Cveta Malalan z Opčin sta prispevala v sklad DELA 5.000 lir.

Križmančič Silvo od Banov daruje 7.000 lir v sklad DELA.

V počastitev spomina Karle Bogatec daruje sekcije KPI s Proseka-Kontovela 10.000 lir za DELO.

Pepi Žerjal, Boljunec 266, daruje 5.000 lir v sklad DELA.

V počastitev spomina Maksa Pečarja iz Lonjerja, ki je umrl pred desetimi leti, sta družini Andreja in Pierine Kranjec ter Dorota in Neve Zergolj prispevali 10.000 lir za sklad DELA.

Ferdinand Tence iz Križa šte. 60 je prispeval 2.500 lir, Ada Daneu prav tako iz Križa šte. 184 pa 5.000 lir v sklad DELA.

Tov. Placer iz sekcije "Vostok" (Sv. Ivan) je prispeval v sklad "DELA" 2.000 lir.

POPRAVEK — V listu z dne 16. julija t.l. je bilo zapisano, da je Anton Gregori prispeval 2.000 lir za DELO, kar ni točno, kajti omenjeni tovariš je prispeval dvajset tisoč lir. Medtem, ko se tov. Gregoriju ponovno zahvaljujemo za prispevek, ga prosimo, naj nam oprost, ker je prišlo do neljube tiskovne napake.

UREDNIŠTVO

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor ALBIN ŠKERK
Odgovorni urednik
ANTON MIRKO KAPELJ
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 2.500 lir
Tisk: Tip/offset Riva
Trst, Ulica Torrebiana, 12